

му повинні, з нашої точки зору, враховуватися як внутрішні, так і зовнішні фактори впливу, вестися постійний моніторинг за показниками фінансової стійкості та оцінюватися вірогідність банкрутства за різними методиками.

Список використаних джерел:

1. Гринкевич С.С. Економічні основи стратегічного управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах ринкових перетворень /С.С. Гринкевич// Науковий вісник НЛТУ України. – 2008, вип. 18.5 – С. 110-114.
2. Економіка підприємства. Збірник практичних задач і конкретних ситуацій: Навч. посібник / [Покропивний С.Ф., Швиданенко Г.О, Федонін О.С та ін.]; За ред. д-ра екон. наук, проф. С. Ф. Покропивного. — К.: КНЕУ, 2000. — 328 с.
3. Ковалев А.И., Анализ финансового состояния предприятия. – 2 изд., пераб., доп./ А.И. Ковалев, В.П. Привалов. – М.: Центр экономика и маркетинга, 2002. – 188 с.
4. Крухмаль О.В. Антикризове управління в забезпеченні фінансової стійкості банківської системи / Крухмаль О.В., Коваленко В.В.// Монографія. Суми: УАБС НБУ, 2007. - 198с.
5. Муза И.М. Проблемы развития финансовой стійкості підприємства в сучасній економіці / Экономика/Финансовый отношения//[Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.rusnauka.com>.
6. Павловська О.В. Фінансовий аналіз: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц./ О.В. Павловська, Н.М. Притуляк, Н.Ю. Невмержицька. – К.: КНЕУ, 2002. – 388 с.
7. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: Навч. Посіб.-2-ге видан., випр. і доп. / Г.В. Савицька. – К., 2005. – 662с.
8. Фролова Т.О. Фінансовий аналіз: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч./ Т.О. Фролова. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2005. – 253 с.
9. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз. Підручник. / Ю.С. Цал-Цалко– К.: Центр учбової літератури, 2008. – 566 с.
10. Яловий Г.К. Концептуальні підходи до визначення фінансової стійкості підприємства / Г.К. Яловий, Н.П. Бакеренко // Науковий вісник НЛТУ України. – 2008, вип. 18.5 – С. 115-124.

Рецензент – д.е.н., професор Зінченко О.А.

УДК 338.43:334.02+632.931.2

СКЛАДОВІ КОНЦЕПЦІЇ УДОСКОНАЛЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА В УМОВАХ ЗМІНИ КЛІМАТУ

Лопатинська А.Ю., аспірант

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

У статті окреслені основні складові концепції удосконалення стратегічного планування розвитку аграрного сектора в умовах зміни клімату. Особлива увага приділяється шляхам і способам розв'язання проблеми, заходам, які потрібно здійснити для пом'якшення очікуваних негативних наслідків кліматичних змін.

The article outlines the main components of the concept of improving the strategic planning of agriculture in conditions of climate change. Particular attention is given to ways and methods of solving the problem, to the measures which should be taken in order to mitigate the expected negative consequences of climate change.

Постановка проблеми. Результати досліджень підтверджують, що зміни клімату починають набувати загрозливого характеру, охоплюючи національні господарства різних країн, а також окремі сектори. Активно задіяний у цьому процесі й аграрний сектор. Враховуючи, що кліматичні зміни не оминуть Україну, постає нагальне завдання пом'якшення можливих негативних наслідків, а

також адаптації до очікуваних змін. Вважаємо, що досягнути цього можна на засадах стратегічного планування. Водночас, дане завдання настільки важливе, що, на нашу думку, не достатньо окреслити напрями удосконалення, необхідно розробити концепцію удосконалення стратегічного планування розвитку аграрного сектора в умовах зміни клімату.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему застосування стратегічного планування в аграрному секторі досліджували такі вчені, як: О. Бородіна, П. Березівський, М. Брусенко, В. Галанець, О. Дмитренко, Л. Козак, Б. Колісник, І. Кушнір, О. Могильний, О. Попова, М. Хвесик та ін. Серед російських науковців – це, зокрема, В. Гарькавий, В. Кузнецов, К. Личко, М. Магомедов, А. Папцов, А. Семін, Р. Сумін. Проте стратегічне планування в більшості випадків розглядається лише на мікроекономічному рівні з нечастим адаптуванням до аграрних підприємств, не кажучи вже про стратегічне планування аграрного сектора на макроекономічному рівні. При цьому фактор кліматичних змін зовсім не враховувався. Це зумовлює необхідність подальших наукових досліджень у цьому напрямі.

Постановка завдання. Мета статті є окреслення складових концепції удосконалення стратегічного планування розвитку аграрного сектора в умовах зміни клімату.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно авторського бачення, основні складові концепції удосконалення стратегічного планування розвитку аграрного сектора в умовах зміни клімату (на засадах структурно-функціонального підходу) охоплюють наступні пункти:

1. *Визначення проблеми, на розв'язання якої спрямоване стратегічне планування.* Клімат є одним з основних факторів, який визначає розвиток аграрного сектора. В умовах, коли клімат змінюється, аграрний сектор підпадає під значну кількість ризиків. Серед них – екологічні дисбаланси, виникнення значної кількості екологічно порушених територій, зміна якості ґрунтів, дисбаланси аграрного виробництва та екологічного відтворення, забруднена сировина низької якості, зниження врожайності сільськогосподарських культур, низька екологічна якість готової агропродовольчої продукції, зменшення природного різноманіття як рослин, так і тварин на сільськогосподарських територіях та ін.

2. *Аналіз причин виникнення проблем та обґрунтування необхідності їх розв'язання методом стратегічного планування.* Проблеми, які стримують розвиток аграрного сектора, виникають через підвищення температури повітря, викликане зростанням концентрації вуглекислого газу (CO₂) в атмосфері та зміною системи землекористування, що, відповідно, спричиняє ріст антропогенного навантаження на довкілля. У результаті змінюються і моделі опадів, і рівень моря, вологість ґрунтів та інші природно-кліматичні фактори. Вирішення даних проблем, як і розвиток аграрного сектора в цілому, є довгостроковою, а не короткостроковою ціллю. Доцільним є застосування стратегічного планування, як інструмента довгострокових заходів. Сутність стратегічного планування визначено як розробка та реалізація послідовності логічних кроків для розв'язання проблем, пов'язаних у просторі (за об'єктами, напрямками, виконавцями тощо) та часі (за термінами, подіями, завданнями).

3. *Мета стратегічного планування, визначення стратегічних пріорите-*

тів. Метою застосування стратегічного планування щодо вітчизняного аграрного сектора є зменшення негативних наслідків зміни клімату, адаптація до кліматичних змін. Реалізація алгоритму дій стратегічного планування дозволить забезпечити розрахунок траєкторії кращого використання наявних ресурсів і, як наслідок, розвитку аграрного сектора економіки України, його рух у бажаному напрямі.

Необхідною є також і орієнтація на стратегічні пріоритети. Їх можна поділити на такі підгрупи як державні, суспільні та індивідуальні. Державні стратегічні пріоритети досить широкі й охоплюють основні макроекономічні питання, до них належать:

- земельні відносини в аграрному секторі;
- гарантоване державою право власності (володіння, користування, розпорядження) на землю;
- система розподілу державної підтримки в аграрному секторі, зокрема – стимулювання виробництва продукції та розвитку аграрного ринку;
- система державних закупівель в аграрному секторі;
- доступність кредитно-фінансових ресурсів, стимулювання банківського сектора у кредитуванні аграрної галузі;
- формування державних продовольчих резервів;
- умови конкуренції на ринках агропродовольчої продукції, захист економічної конкуренції, стимулювання вступу нових суб'єктів господарювання на ринок.

Щодо суспільних стратегічних пріоритетів, тобто позицій громадянського суспільства щодо розвитку аграрного сектора, то тут необхідно виокремити такі елементи:

- 1) розвиток відносин власності;
- 2) участь громадськості в обговоренні перспектив розвитку територій, прозорості питань розподілу земельних ресурсів;
- 3) рівний доступ суб'єктів до участі у механізмах державної підтримки виробництва сільськогосподарської продукції;
- 4) довгострокові державні контракти, задоволення потреб внутрішнього ринку;
- 5) рівний доступ до ринків збуту, обмеження масштабів посередницької діяльності й монополізації ринку переробно-постачальницькими формуваннями та ін.

Узгодження загальнодержавних і суспільних пріоритетів повинно створювати умови для реалізації пріоритетів індивідуальних, основними пунктами яких мають бути: фактор рівноправного доступу до спеціальних бюджетних дотацій, кредитних субсидій, справедлива участь у конкурентних процедурах держзакупівель та у схемах збуту агропродовольчої продукції, а також асиміляція з промисловим і банківським капіталом. Стратегічні пріоритети повинні протидіяти нагромадженню надвеликих земельних ділянок, спекулятивним очікуванням, рейдерським захопленням, зміні статусу сільгоспугідь (у комерційний статус) тощо.

4. Шляхи і способи розв'язання проблем, хід реалізації стратегічного планування. Для пом'якшення можливих негативних наслідків, а також адапта-

ції до очікуваних кліматичних змін необхідно об'єднати зусилля уряду, професійних і громадських об'єднань, сільськогосподарських підприємств й представників селянських господарств. Заходи, які потрібно здійснити, можна поділити на такі основні групи:

- посилення контролю та зменшення викидів вуглекислого газу (CO₂) в атмосферу – конкретними напрямками можуть стати скорочення викидів закису азоту з ґрунту, скорочення масштабів вирубки лісів, зниження викидів парникових газів з систем тваринництва;

- управління водними ресурсами – в чому може допомогти крапельне зрошення, збір дощової води, зберігання і накопичення підземних вод, використання стічних вод, створення багатофункціональних водосховищ;

- покращення ситуації у рослинництві – через застосування кращих агротехнічних прийомів, запровадження агрономічних нововведень, селекцію сільськогосподарських культур, розвиток трансгенних зернових культур, боротьбу зі шкідниками та хворобами, вирощування сортів, стійких до температурного навантаження, виробництво біопродукції, вирощування тих сортів рослин, які мають вищу врожайність при вищих температурах, будівництво теплиць та парників;

- управління землями сільськогосподарського призначення – за допомогою виробництва більшої кількості культур на меншій площі землі, мінімального порушення ґрунту в поєднанні з екологічним сільським господарством, утримання органічних речовин (повернення рослинних залишків у ґрунт), управління сівозміними, розробки стратегій засадження земель культурами, впровадження заходів протидії ерозії ґрунтів, оновлення природних територій на основі насаджень або тимчасового вилучення із аграрного циклу, розширення природних екосистем у загальній ландшафтній структурі сільськогосподарських територій;

- покращення організаційно-екологічних умов господарювання у тваринництві – за рахунок розвитку тваринництва на основі нових проектів підвищення продуктивності, розширення біологічного різноманіття через відтворення природних екосистем, запобігання розповсюдженню шкідників і хвороб, ефективному використанню органічних відходів тваринництва;

- удосконалення державного регулювання в частині екологічної політики – включає найбільше напрямів, основними серед яких повинні стати розробка загальнонаціональних кліматичних програм та заходів з їхньої реалізації; збільшення державних інвестицій у стратегії адаптації та пом'якшення негативних наслідків очікуваних кліматичних змін; вдосконалення страхування ризиків для сільськогосподарських підприємств, зокрема введення індексного страхування; запровадження CRM-методу управління кліматичними ризиками; формування партнерства державного і приватного секторів, розширення співробітництва між урядовими та науково-дослідними установами, засобами масової інформації і сільгосптоваровиробниками тощо);

- активізація діяльності професійних об'єднань учасників агропродовольчого виробництва у руслі стратегічного планування – необхідними є прийняття як Закону проекту Закону України «Про професійні і міжпрофесійні об'єднання в агропродовольчій сфері», створення умов несприйняття учасниками об'єднань

(гравцями ринку) неадекватної поведінки інших гравців певного сегменту, на-працювання нормативних документів, програм, заходів протидії негативним наслідкам зміни клімату на основі професійних знань, навичок, досвіду;

– організація та активізація громадського руху, який включав би такі напрями як створення екологічних спілок й організацій, діяльність яких була б спрямована на попередження негативних наслідків кліматичних змін, а також формування інституту громадянської активності, звичок і традицій екологічно-спрямованої поведінки населення.

Зазначене необхідно враховувати при розробці стратегії – першому етапі стратегічного планування. Другим етапом є власне реалізація стратегії, а третім – оцінка стратегії та контроль за її виконанням.

5. Очікувані результати виконання стратегічного планування, визначення його ефективності. Реалізація концепції забезпечить:

- зниження концентрації CO₂ в атмосфері;
- стабілізацію водних ресурсів;
- зростання врожайності;
- стабілізацію аграрного виробництва;
- гарантування продовольчої безпеки;
- підвищення ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств і господарств населення;
- адаптацію до можливих негативних наслідків зміни клімату.

6. Оцінка фінансових ресурсів, необхідних для виконання стратегічного планування. Фінансування здійснюватиметься за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів, міжнародних програм, фондів і грантів, вітчизняних і зарубіжних інвестицій, власних коштів виробників сільськогосподарської продукції та інших джерел, не заборонених законодавством. Обсяг видатків, необхідних для виконання стратегічного планування, визначається щороку з урахуванням можливостей державного та місцевих бюджетів, а також залучених і запозичених ресурсів, наприклад, міжнародних кредитів, екологічних грантів тощо. Окремим джерелом фінансування заходів запобігання негативному впливу кліматичних змін мають стати кошти, отримані Україною від продажу квот в рамках Кіотського протоколу.

Висновки. Вважаємо, що реалізація концепції дозволить попередити очікувані негативні впливи зміни клімату та зменшити ризики в такому важливому секторі економіки України як аграрний. Лише всебічно і глибоко досліджуючи проблему кліматичних змін, людство зможе підготуватися до них, передбачити їх, знайти шляхи адаптації і пом'якшення їх негативних наслідків.

Важливим є етап практичного запровадження основних елементів пропонуваної концепції, який охоплює сполученість об'єктів і суб'єктів з урахуванням часових рамок. Окреслення зазначених взаємодій становить завдання подальших наукових досліджень у цьому напрямі.

Список використаних джерел:

1. Agriculture, Food Security and Climate Change: Outlook for Knowledge, Tools and Action. – CCAFS, 2010. – Report No. 3. – 16 p.
2. Climate, agriculture and food security: A strategy for change. – Alliance of the CGIAR Centers, 2009. – 45 p.

Рецензент – д.е.н., професор Нікіфоров П.О.